
Wereldwijd verbonden

Thema voor de veertigdagentijd 2022
Inspiratietekst van van Daniel De Coen

2021-11-23

Wereldwijd verbonden

Op oude wereldkaarten lag Jerusalem in het centrum, en de gekende plaatsen lagen errond. Gebieden waarvan men het bestaan vermoedde, maar die niet ontgonnen waren, werden mythische landen, met wezens die meer vandoen hadden met de verbeelding dan met de werkelijkheid.

Zelfs in de tijd van Shakespeare (1564-1616) bestonden nog zogenaamde reisverhalen met afbeeldingen van mensen met hun aangezicht in hun buik, en zijn laatste stuk *De Storm* beschrijft een eiland vol met bovennatuurlijke geluiden en wezens.

Wereldwijd betekende in die tijd een beperkte wereld, met daarrond het totaal onbekende. Het duurde tot het einde van de vijftiende eeuw voor men beseftte dat er allicht een mogelijkheid was om de wereld rond te varen (en dat hij dus rond was!). Vasco da Gamma (die het zelf niet mocht meemaken omdat hij onderweg stierf) en Francis Drake waren de eerste mensen die rond de wereld zeilden. Het duurde nog een paar tientallen jaren langer voor algemeen erkend werd dat de aarde niet het centrum van het heelal was.

De eerste stappen naar een wereldwijde kijk waren eerder een toeval. Columbus ontdekte Zuid-Amerika en de Caraïbische eilanden bijna per ongeluk. Allicht waren er al Vikingen in Noord-Amerika geweest, en Walter Raleigh en John en Sebastian Cabot stichtten de eerste Engelse kolonies in Noord-Amerika op eigen risico.

Eens het principe vast lag dat je door lang genoeg te varen (het nieuw-uitgevonden kompas was een grote hulp) de wereld fysiek open lag. Maar effectief ver weg zeilen was een lange en gevaarlijke onderneming. Scheurbuik, stormen en windstiltes, hitte en kou, de elementen waren nog altijd de grote onbekende.

Pas in de negentiende eeuw, met het Suezkanaal, halveerde de reistijd naar het verre Oosten. Het is een half wonder dat er zo'n drukke activiteit was tussen de verschillende delen van de wereld. Die activiteit was eenrichtingsverkeer van Europa naar de rest van de wereld, daarover verder meer.

Het betekende wel dat er een tijds kloof ontstond. Wat in een plaats gebeurde, was pas maanden later geweten op een andere. Zelfs op kortere afstanden, in Europa bijvoorbeeld, duurde het lang voor nieuws gekend werd, laat staan gemeengoed werd. Daar zorgden dikwijls rondtrekkende handelaars en verkopers van balladen voor.

De uitvinding van de telegraaf, het leggen van kabels onder zee, en de uitvinding van radioverbindingen zorgde in de productieve eeuwwisseling tussen de negentiende en twintigste eeuw voor een revolutie wat dat betreft.

Van zodra er mogelijkheden ontstonden om andere delen van de wereld te ontdekken, begon een machtsstrijd. Na de val van het Romeinse Rijk was er geen echt groot rijk meer geweest. Er was nog wel een (Rooms-Duitse) keizer, maar die had maar de macht van een koning.

Wanneer Karel V de kronen van Spanje en de Rooms-Duitse gebieden samen bracht (met Vlaanderen en de Spaanse kolonies erbij), ontstond een rijk waar de zon nooit onderging. Alleen de Britten zouden een groter rijk stichten in de negentiende eeuw.

In deze gevallen ging het om een politiek-economisch wereldwijd rijk, dat – zoals het Romeinse rijk al had bewezen – maar kon standhouden door rekening te houden met verschillen in de verschillende delen ervan.

Wat impact betreft, kan het christendom aanspraak maken op een wereldwijde impact. Het is opvallend dat terwijl de impact van de kerk verminderde in Europa, missionarissen het woord van God verspreidden over de hele wereld, in het spoor van de koloniale machthebbers.

Ideologische theorieën, zoals het communisme, maakten aanspraak op een wereldwijde impact, maar de basis van de verspreiding was nooit vrij, en de communistische invloedssfeer stortte ineen met de Sovjetunie. Het grote derde Duitse rijk was een nog korter leven beschoren.

De eerste pogingen om tot een wereldwijde impact te komen gingen uit van de Europese landen. Vooral Groot-Brittannië en Frankrijk zouden in de negentiende eeuw hun stempel drukken. In tegenstelling tot de plundertochten van de Spanjaarden en in mindere mate de Portugezen wilden deze landen echt hun stempel drukken op de gebieden die ze aanhechtten.

Pure politieke en economische motieven lagen aan de basis, maar er was een extra, cultureel element. De Britse dichter Rudyard Kipling (de auteur van *Jungle Book*) had het over *the White Man's Burden*, de plicht van de Blanken. De redenering was dat onze maatschappij zo ver geëvolueerd was dat we de morele plicht hadden om diegenen die dat niveau nog niet bereikt hadden, te helpen.

Natuurlijk was dat voor velen een gemakkelijk excuus om paternalistische en imperialistisch hun zin te doen en zichzelf te verrijken, maar als idee was het nobel. Het negatieve aspect was natuurlijk dat er een derde wereld ontstond, die achterbleef bij het Westen, dat er natuurlijk voor zorgde dat ze het voor het zeggen hadden en bleven hebben. Het positieve aspect was het ontsluiten van de wereld tot een echte wereldwijde verbinding.

Ondertussen hebben we geleerd uit de negatieve aspecten. Paus Franciscus heeft met encyclieken als *Fratelli Tutti* en *Laudato Si* gewezen op het feit dat we wereldwijd verbonden zijn op een andere manier. Als deel van de schepping zijn we mee verantwoordelijk voor deze schepping. We bezitten ze niet, we zijn hoogstens de beheerders.

Er wordt wel eens gezegd dat een vlinder die zijn vleugels beweegt in het regenwoud, invloed heeft op het klimaat in onze streken. De betekenis van dat beeld is duidelijk. Je doet niets zomaar, alles wat gebeurt heeft gevolgen, in vele gevallen onvoorziene gevolgen. Het is een oproep om voorzichtig te zijn.

Duurzaamheid is een nieuw begrip, dat ons ertoe aanzet na te denken of we zomaar de natuur naar onze hand kunnen zetten, en de internationale machtsverhoudingen zorgen er al te dikwijls voor dat er stromen van vluchtelingen (politieke en economische) ontstaan.

Een nieuw element is dat waar vroeger Europeanen naar andere werelddelen reisden en er hun wil oplegden, we nu in ons eigen land worden geconfronteerd met andere culturen, die we dikwijls willens nillens (moeten) integreren.

Communicatie is ondertussen niet meer gebonden aan beperkingen. Het internet, en vooral het gebruik dat zoekmachines en de sociale media ervan maken, hebben de afstand tussen mensen verkleind. Maar ze hebben ook gezorgd voor een grenzeloze expansie zonder veel controle. Ook fake news (het bewust verspreiden van valse informatie) is een gevolg van deze wereldwijde verspreiding van informatie.

Hoe moeten we omgaan met deze snelle evolutie? Om misbruiken te vermijden ontstond in de Verenigde Staten het begrip van politiek correct denken. Iedereen die een uitspraak deed, moest nadenken of niemand werd achteruit gesteld of beledigd. In een nieuwe evolutie is dat denken geëvolueerd tot *woke* denken, wakker zijn voor de rechten van iedereen. Het grote risico daarvan is dat er een omgekeerde censuur ontstaat. In verschillende landen zijn wetenschappers onder druk komen te staan omdat de boodschap die ze brengen niet past in een wereld waar iedereen rechten heeft. Wanneer bijvoorbeeld prijzen voor muziek niet meer apart gegeven worden aan mannen en vrouwen omdat er ook mensen zijn die niet tot deze categorieën willen behoren, of cultureel erfgoed vernietigd wordt omwille van historische redenen (bijvoorbeeld de band met slavernij of kolonialisme), is het misschien tijd om vragen te stellen bij dergelijke evoluties.

Het antwoord ligt niet in ideologie, het antwoord ligt waar het altijd al gelegen heeft. Het ligt in het oude woord geweten: kan ik datgene wat ik doe verantwoorden in het licht van wat Jezus ons leerde? Enkel op die manier kunnen we echt wereldwijd verbonden zijn.

